

Tiltaksstrategi for spesielle miljøtiltak i jordbruket – SMIL 2022-2025

Marker kommune
Mulighetene er mange

Innhold

Innledning	4
Kapittel 1. Spesielle miljøtiltak i jordbruket - SMIL.....	4
Kapittel 2. Bakgrunn for SMIL-ordningen	5
2.1 Sentrale føringer og miljøprogram	5
2.2 Klimaendringer.....	6
2.3 Vannkvalitet	8
Kapittel 3. Landbruket i Marker og de største utfordringene	10
3.1 Avrenning til vann og vassdrag	11
3.2 Biologisk mangfold.....	11
3.3 Utslipp til luft	12
3.4 Kulturlandskap og tilgjengelighet	12
3.5 Kulturminner og kulturmiljøer	12
Kapittel 4. Prioriteringsrekkefølge på tiltak i Marker	14
4.1 Planleggings- og tilretteleggingsprosjekter.....	15
4.2 Forurensningstiltak: avrenning til vann og vassdrag	15
4.2.1 Utbedring og supplering av hydrotekniske anlegg	15
4.2.2 Erosjonssikring av elve- og bekkekanter, flomdempende tiltak med mer	16
4.2.3 Fangdammer og andre økologiske rensertiltak.....	16
4.2.4 Miljøplantinger.....	16
4.2.5 Omlegging fra drift med åpen åker for bedre beskyttelse mot erosjon.....	16
4.2.6 Tiltak mot avrenning fra veksthus.....	17
4.2.7 Andre tiltak.....	17
4.3 Kulturlandskapstiltak: biologisk mangfold	17
4.3.1 Tiltak for å ivareta og fremme trua natur, utvalgte naturtyper og prioriterte arter	17
4.3.2 Pollinatorvennlige tiltak.....	18
4.3.3 Fjerning av fremmede, skadelige arter	18
4.3.4 Tiltak for å fremme biologisk mangfold i gammel kulturmark i skog og utmark.....	18
4.4 Forurensningstiltak: utslipp til luft.....	18
4.4.1 Permanent dekke over eksisterende gjødselkum.....	18
4.5 Kulturlandskapstiltak: friluftsliv og tilgjengelighet	18
4.6 Kulturminner og kulturmiljøer	18
Kapittel 5. Godkjent kostnadsoverslag	19
Kapittel 6. Søknad, dokumentasjon og utbetaling.....	19
6.1 Søknadsfrist.....	19
6.2 Søknad.....	19

6.3 Dokumentasjon.....	20
6.4 Utbetaling	20

Innledning

Fra 01.01.2004 fikk kommunene overført vedtaksmyndighet for bruken av de økonomiske virkemidlene innenfor landbruket, herunder bla. Forskrift 4. februar 2004 nr. 448 om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL-forskriften). Formålet med dette var å skape et lokalt landbrukspolitisk engasjement, samt bidra til mer målrettet og effektiv bruk av midlene.

Denne tiltaksstrategien bygger på et samarbeid mellom de tre kommunene Marker, Aremark og Skiptvet, og danner grunnlaget for forvaltningen av SMIL- midlene i de nevnte kommunene. Hovedlinjene er tilnærmet like, men hver kommune har enkelte lokale utfordringer som gjenspeiler seg i de endelige retningslinjene.

Bakgrunnen for tiltaksstrategien er kravet om at kommunene utarbeider overordnede retningslinjer og flerårige tiltaksstrategier, basert på nasjonale, regionale og lokale miljøutfordringer. Tiltaksstrategien skal utarbeides i dialog med Statsforvalteren og lokale næringsorganisasjoner i jordbruket. Dette betyr i praksis av strategien er vurdert opp mot fylkets strategi for regionalt miljøprogram, og at lokalt bondelag får komme med sine innspill.

Denne tiltaksstrategien tar utgangspunkt i, og bygger videre på, den forrige tiltaksstrategien til kommunen. Arbeid med miljørettede tiltak er langsiktig prosess og effektene av enkelte tiltak vil først være synlige etter flere år. Denne tiltaksstrategien er også inspirert av strategiene til nabokommunene, som deler de samme utfordringene, men også resten av fylket.

Strategien vil være gjeldende for perioden 2022 til 2025.

Kapittel 1. Spesielle miljøtiltak i jordbruket - SMIL

Formålet med ordningen om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket, SMIL, går fram av § 1 i [Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket](#).

«§ 1. Formål

Formålet med tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Prosjektene og tiltakene skal prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier.»

Statsforvalteren i Oslo og Viken fordeler SMIL- midlene til kommunene med grunnlag i kriterier angitt i regionalt miljøprogram (RMP). Tiltakene skal være mest mulig målretta, med bakgrunn i kommunens lokale miljømessige behov og utfordringer. Kommunen fordeler derfor midlene ut fra egne prioriteringer, basert på lokale målsettinger og strategier. Lokale retningslinjer kan imidlertid ikke innskrenke eller utvide forskriftens formål, virkeområde og vilkår.

Til grunn for SMIL-midlene legges Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket med tilhørende [Rundskriv 2020-12: Kommentarer til forskrift om spesielle miljøtiltak i jordbruket](#).

Forskriften gjelder tiltak på alle landbrukseiendommer. Tilskudd kan også gis i områder som er vernet etter naturmangfoldloven eller objekter/arealer som er vernet etter kulturminneloven. Dette kan være tiltak på eiendommer som har spesielle kvaliteter knyttet til kulturminner, kulturmiljøer, gammel kulturmark, biologisk mangfold og lignende, som det er ønskelig å bevare.

For å få innvilget SMIL-tilskudd må det foregå en tilskudsberettiget produksjon på eiendommen. Foretaket som mottar tilskudd etter forskriften, må være registrert i Enhetsregisteret. Dersom foretaket oppfyller vilkårene for å motta produksjonstilskudd, kan eier eller leier av landbrukseiendommen søke om SMIL-midler. I tillegg til å oppfylle grunnvilkårene i forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket, må foretaket enten oppfylle vilkår for tilskudd til husdyrhold eller tilskudd til jordbruksareal, jf. §§ 3 og 4 i [Forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket](#). Eier av landbrukseiendom kan søke om tilskudd til å gjennomføre tiltak, selv om jordbruksarealene leies bort.

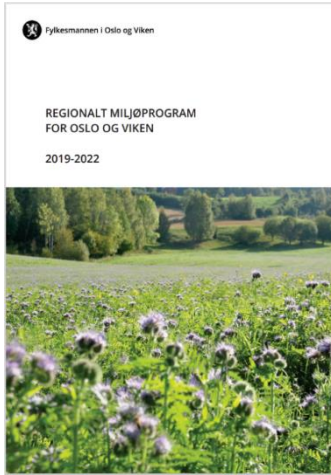
Dersom søker ikke eier landbrukseiendommen hvor tiltaket skal utføres, må det foreligge tillatelse fra eier for tiltaket som planlegges gjennomført.

Kapittel 2. Bakgrunn for SMIL-ordningen

2.1 Sentrale føringer og miljøprogram

Nasjonalt miljøprogram 2019 - 2022, rapport nr. 28/2018, formidler nasjonale mål og internasjonale forpliktelser på miljøområdet i jordbruket. Miljøprogrammet gir føringer for miljøarbeidet i jordbruket på nasjonalt nivå. [Regionalt miljøprogram \(RMP\) 2019 – 2022 for Oslo og Viken](#) inneholder beskrivelse av miljøutfordringene i fylkene, samt prioriteringer for hvordan disse utfordringene skal følges opp med tiltak.

RMP og SMIL-ordningen henger tett sammen og styrker arbeidet mot felles miljøtiltak. RMP skal gjennom tilskudd til årlig skjøtsel og vedlikehold følge opp SMIL-tilskudd til investeringer innvilget av kommunen. RMP gir føringer for de kommunale tiltaksstrategiene for bruk av SMIL-midler.

Inntil ny RMP-strategi for 2023 - 2026 foreligger, er det disse føringene for SMIL-midler som gjelder:

- Kommunal tiltaksstrategi skal prioritere tilskudd til områder med de største miljøutfordringene og prioritere tiltak som gir god miljøeffekt.
- I henhold til jordbruksavtalen, skal hydrotekniske tiltak prioriteres i leirjordsområdene. Det kan i tillegg komme føringar i jordbruksavtalen knyttet til prioritering av både klima, miljø og kulturlandskapstiltak.

Statsforvalteren fordeler SMIL- midler til kommunene etter følgende kriterier:

60 % av midlene fordeles etter faste kriterier:

- Jordbruksareal
- Antall daa planert areal /hydrotekniske utfordringer

20 % etter miljøutfordringer:

- Kommunens tiltaksstrategier, der SMIL og RMP sees i sammenheng prioriteres
- Særlige regionale og nasjonale miljø- og kulturlandskapsutfordringer

20 % etter aktivitet og måloppnåelse:

- Gjennomføringsgrad
- Rapportering og innmeldte behov/planer

2.2 Klimaendringer

2020 var det varmeste året som er målt i Norge. Temperaturen var da 2,4 grader over normalen (1961–1990). Det nest varmeste året var 2014 med 2,2 grader over normalen.

Det er ikke lenger tvil om årsakssammenhengene. Våre utslipp av drivhusgasser til atmosfæren fører til rask oppvarming av kloden. Konsekvensene av oppvarmingen blir stadig tydeligere; flom, tørke, hetebølger, havstigning og utfordringer knyttet til tilgang på vann og mat. Konsekvensene forventes å eskalere med økende oppvarming, ifølge en [rapport fra FNs klimapanel](#) utgitt i 2021.

Vi ser allerede flere endringer i naturen. Blant annet har vekstsesongen blitt lengre, noen arter har forflyttet seg og trekkfuglene kommer ofte tidligere tilbake om våren. Endringer i alle økosystemene – det vil si hav og kyst, ferskvann, våtmarker, åpent lavland, skog og fjell – ventes fremover.

I [Parisavtalen](#) ble verdens land enige om at global oppvarming skal holdes «godt under» 2 °C sammenlignet med førindustriell tid, og at man skal anstrenge seg for å begrense oppvarmingen til 1,5 grader.

Figur 1. Tørke, storm, økt nedbør og stigende havnivåer, vil prege fremtidens klima.

For å begrense den globale temperaturstigningen i tråd med Parisavtalen må store utslippskutt på plass før 2030 og i 2050 skal vi være et lavutslippssamfunn. Det er dermed behov for en stor samfunnsomstilling i Norge og alle andre land i årene framover.

Norge har meldt inn et reduksjonsmål, som regjeringen har varslet at den ønsker å forsterke. Det er inngått avtale om å samarbeide med EU for å oppfylle målet, også for utslipp utenfor kvotesystemet. Dette er bakgrunnen for at [Klimakur 2030](#) ble bestilt av regjeringen via departementene. Klimakur 2030 har utredet hvilke tiltak som kan kutte ikke-kvotepiktige utslipp med 50 % innen 2030, sammenlignet med 2005, samt å vurdere barrierer og mulige virkemidler som kan utløse de aktuelle tiltakene. Utslipp fra landbruket faller inn under kategorien ikke-kvotepiktige utslipp.

Landbruket har utarbeidet en egen klimaplan med åtte hovedmål ([Landbrukets klimaplan 2021-2030](#)). Klimaavtalen gir jordbruket ansvar for å peke på hvilke klimaløsninger som næringa selv kan gjennomføre for å oppfylle avtalen. Med denne planen viser de at det er mulig å oppnå jordbrukets forpliktelse uten å redusere bruken av norsk matjord, svekke bosettingen i distriktene eller redusere antall kyr, sauer eller geiter på norske beiter.

Figur 2. Landbrukets klimaplan har åtte hovedmål.

Siden år 1900 har den årlige nedbøren for hele Norge økt med cirka 20 %. Intense nedbørshendelser, der det kommer mye nedbør i løpet av kort tid, har også økt de senere årene.

I 2020 lå nedbørsmengden 26 % over normalen. Framtidens klima vil også gi mer nedbør, flere regnflommer og mer skred – både jordskred og snøskred.

Hyppigere og kraftigere nedbørepisoder vil kunne gi økt erosjon og dermed avrenning av jord, næringsstoff og plantevernmidler fra landbruksarealer. Større temperaturendringer gjennom vinteren kan gi flere fryse/tine episoder, kortere perioder med beskyttende snø og isdekke og dermed større risiko for erosjon.

Økt nedbør og større avrenning vil kunne påvirke både overflateerosjon, erosjon i forsenkninger i terrenget (dråg) og erosjon i bekke- og elvekanter. Erosjon fra jordbruk kan gi økt tilførsel av partikler til vassdragene. Fosfor er i stor grad bundet til partikler som gir gråfarge, bidrar til lav siktbarhet og økte fosforkonsentrasjoner i vannet. Fosfor er som oftest minimumsfaktoren for algevekst, og kan gi økt algevekst og i noen tilfeller risiko for oppblomstring av giftige blågrønnalger.

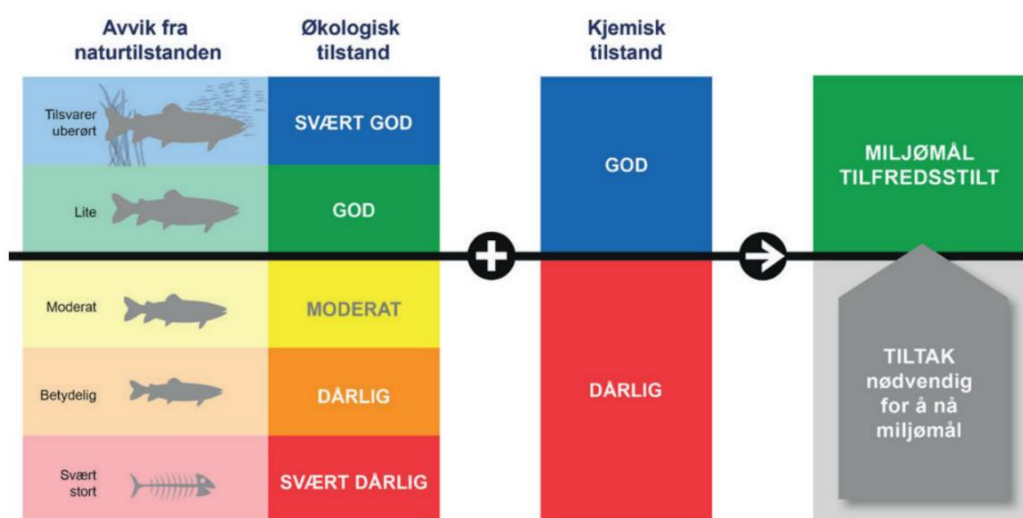
2.3 Vannkvalitet

EUs vanddirektiv legger rammene for vannforvaltning i Norge. Arbeidet med vannforvaltningen er nedfelt i forskrift om rammer for vannforvaltningen ([vannforskriften](#)). Hovedformålet er at vannmiljøene blir beskyttet og brukt på en bærekraftig måte, med mål om godt vannmiljø i alle vannforekomster i Norge innen 2021. Kvaliteten på vannforekomstene inndeles i fem klasser, se figur 3.

Norge er delt inn i 9 vannregioner, som igjen er inndelt i vannområder. Marker kommune tilhører region Innlandet og Viken, nærmere bestemt vannområdet Haldenvassdraget.

Klimaendringene påvirker vannregionen vår. Felles for de fleste områder gjelder at klimaendringene særlig vil føre til behov for tilpasning til kraftig nedbør og økte problemer med overvann; endringer i flomforhold og flomstørrelser; og skred. Disse endringene kan føre til tilleggsbelastning som for eksempel erosjon fra jordbruksarealer og naturlig erosjon i vassdrag. Effektene av klimaendringene kan bli så store at økologisk tilstandsklasse endres, for eksempel fra god til moderat tilstand, og også en endring av det som er definert naturtilstand for ulike typer vannforekomster.

Miljøtilstand- og miljømål-klassifisering

Figur 3. Inndeling av økologisk tilstand i fem klasser for en vannforekomst.

Jordbruk og matproduksjon er en viktig næring i nesten alle vannområdene i vannregion Innlandet og Viken. Jordbruk er angitt som en viktig påvirkning på vannmiljøet i de fleste vannområder. Avrenning fra jordbruket har stor eller middels effekt på flest vannforekomster i vannregionen. Mange vannforekomster ligger også under marin grense, noe som fører til mye naturlig erosjon av leire og annen næringsrik jord. Slik avrenning er det største problemet fra jordbruket og bidrar til økt næringsstofftilførsel, algeoppblomstring og tilslamming av vann og vassdrag. Det påvirker leve- og oppvekstvilkår for fisk og andre arter i vannet. Plantevernmidler som benyttes i jordbruket gjenfinnes også i vannmiljøet, med ulik grad av giftighet og påvirkning.

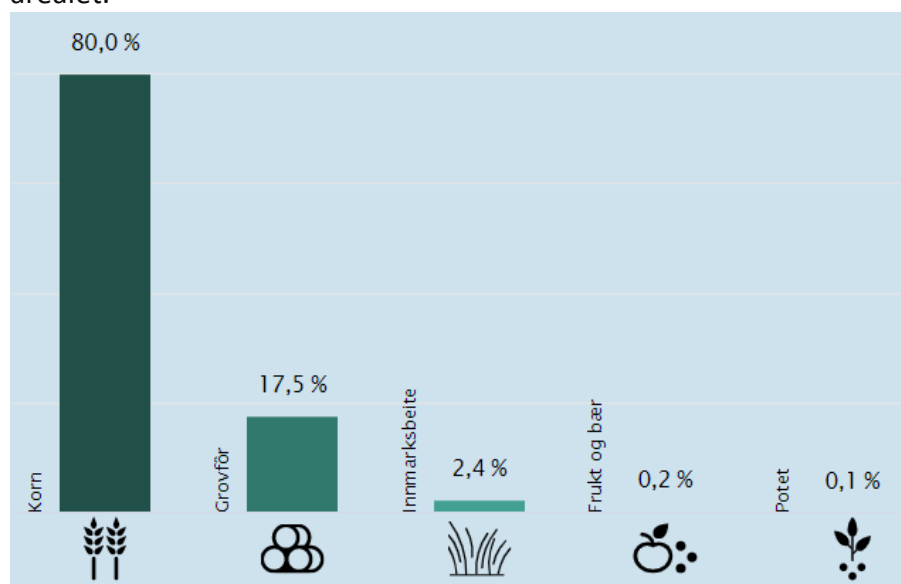
Klimaprognosene tilsier at det må gjøres ytterligere tiltak for å forhindre at påvirkningen på vannmiljøene fra jordbruket øker. Humusinnholdet i matjord er redusert og det er svært lavt innhold av karbon i jorda mange steder. Dette fører til dårligere jordstruktur og redusert vannlagringsevne i dyrka jord. Jorda blir dermed mer tørkesvak og flomutsatt, og overflateavrenning og erosjon fra jordbruksarealer øker. Aktuelle tiltak er for eksempel redusert jordarbeiding, effektiv drenering og utbedring av hydrotekniske tiltak, fangdammer, bufferoner, grasdekte vannveier og ulike gjødslingstiltak.

I tillegg til å videreføre mye av det som allerede gjøres, kan det bli nødvendig å utvikle flere tiltak i framtida.

Kapittel 3. Landbruket i Marker og de største utfordringene

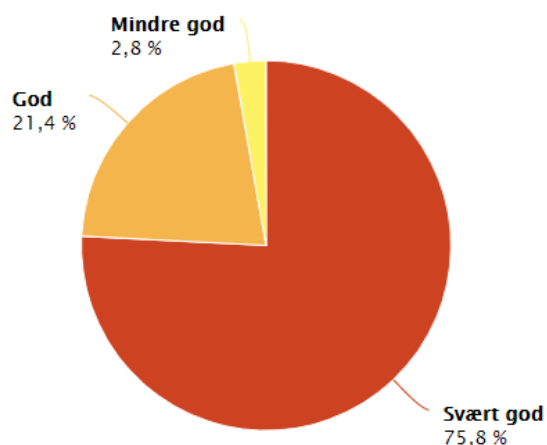
Marker er en skogbrukskommune med i overkant av 286 000 daa produktiv skog (69,3 % av kommunens totale areal). Kommunen består av ca. 38 000 daa fulldyrka mark (9,3 % av totalt areal). Det er 106 jordbruksforetak i kommunen, og av disse er det 60 foretak som har husdyr.

På 80 % av det fulldyrka arealet dyrkes det korn. Grovfôr utgjør 17,5 % av det fulldyrka arealet.

Figur 4. Fordelinga av jordbruksarealet i drift i Marker kommune.

Det meste av jordbruksarealet i Marker er jordsmonnkartlagt, og over 97 % av jorda er av svært god eller god kvalitet, ifølge [Nibio](#).

Figur 5. Kartlegging av jordsmonnet i Marker kommune viser denne inndelinga.

3.1 Avrenning til vann og vassdrag

I Marker er det totalt 53 vannforekomster. Ifølge [Norges vassdrags- og energidirektorat](#) er den økologiske tilstanden for alle vannforekomstene god. Avrenning fra landbruket og feil ved gamle hydrotekniske anlegg er en viktig kilde til forurensning. Aktiv satsing på renere vassdrag blir den viktigste utfordringen for jordbruket i den kommende fireårsperioden.

I punkt 2.3 om vannkvalitet, er det henvist til vannforskriften og målsetting om at alle vann skal ha oppnådd god økologisk kvalitet innen 2021. Selv om alle er definert som god økologisk kvalitet, har 12 av vannforekomstene fått utsatt frist for måloppnåelse til perioden 2027-2033.

I Haldenvassdraget er 34,6 % av alle vannforekomsten i enten svært god (1,9 %) eller god (32,7 %) økologisk tilstand. Det betyr at godt over halvparten av alle elver, innsjøer, kyst og grunnvann ikke har tilstrekkelig god kvalitet, og skal opp en eller flere tilstandsklasser innen 2030. Jordbruk er som nevnt en av de største påvirkningsfaktorene på vannforekomstene våre, og det er derfor behov for økt tiltaksinnsats her.

Haldenvassdraget har hatt de strengeste gjeldende miljøkravene. Ved modellering av vannkvalitetsdata og avrenning har man kommet frem til at avlastningsbehovet for Haldenvassdraget, for å nå miljømålene i vannforskriften innen 2030, så må det gjennomføres maksimalt med miljøtiltak i landbruket gjennom blant annet bufferzoner, redusert jordarbeiding og gras i dråg. Dette må skje i kombinasjon av det videre arbeidet med reduksjon av tilførsler fra avløp.

For å nå målene, så er det vist at miljøkrav i seg selv ikke er nok. Det er stort behov for frivillighet for å oppnå den ønskede avlastningen av belastning på vannressursene. I vannområdet har man varierende grad for gjennomføring av de ulike tiltakene. Med miljøkravene har man forsikret seg om en minimumsgjennomføring, hvor det i tillegg må formidles godt om tilskuddsordningene, behovene og effektene av å gjennomføre flere tiltak og over større områder.

3.2 Biologisk mangfold

Marker kommune har i kommuneplanen et uttalt mål om å ta vare på det biologiske mangfoldet. Det er landbruket som forvalter de store arealene, og er dermed den viktigste premissleverandøren for det biologiske mangfoldet i kommunen.

Marker kommune har flere beiteområder, som er svært verdifulle. Deler av dette kulturlandskapet er grodd igjen, grunnet manglende beiting over flere år. Dette igjen fører til færre ville pollinerende insekt, som igjen ville dannet grunnlaget for en rik fuglefauna. Derfor er det viktig å prioritere tiltak som setter i stand dette landskapet. For at tiltak med å rydde beite skal utløse RMP-tilskudd i etterkant, er det et krav av grasveksten skal etableres med den frøbanken som er i jorda fra før, i tillegg til at det ikke skal gjødsles. En slik etablering vil være et tiltak som fremmer det biologiske mangfoldet.

3.3 Utslipp til luft

De største utslippene fra jordbruket er ammoniakk og drivhusgassene metan og lystgass fra dyrehold og arealbruk. Dersom vi skal nå målsettingen til landbrukets klimaplan om reduserte utslipp av klimagasser, må disse utslippene ned. Utfordringen er at det er veldig vanskelig å påvirke disse utslippene raskt og i stort omfang, uten å påvirke produksjonsvolumet. For å lykkes med reduserte totalutslipp, samtidig som produksjonen er stabil eller økende, forutsetter dette forbedrede teknologiske og driftsmessige løsninger.

Et tett gjødsellager eller tildekking av kummer kan hindre at gasser slipper ut, og dermed være et mulig tiltak for å redusere utslipp av ammoniakk fra lagring av gjødsel.

Bruk av biokull kan være en bidragsyter til å løse noen utfordringer, som blant annet å redusere metanutslipp fra norske kyr. Bruk av biokull som tilsetningsstoff til dyrefôr er et lovende bruksområde, med potensiale til å forbedre helsen og redusere klimaavtrykket fra drøvtyggere. Ved å tilføre biokull i fôret mener forskere at biokullet vil binde opp metangassen i vomma og havne i avføringen fremfor å rapes ut som metan. Dette er et område som hittil har hatt liten vitenskapelig oppmerksomhet, og det trengs mer forskning på dette feltet. Bruk av biokull blir foreløpig ikke omfattet av SMIL-ordningen, men vil kanskje i fremtiden kunne bidra til å få ned utslippene til landbruket.

Vannmetta jordbruksjord kan være kilde til drivhusgassene lystgass og metan. Fremtidens endrede klimatiske forhold vil medføre økte og mer intensive nedbørmengder, som igjen kan føre til økte utslipp av drivhusgasser i tilfeller der jorden blir stående vassmetta og oksygenfri. Drenering som klimatiltak vil kunne redusere metan- og lystgassutslippet, men vanlig grøfting/drenering av jordbruksjord faller imidlertid utenfor forskriftens formål. Det finnes en egen ordning for slike tiltak, som er regulert gjennom [forskrift om tilskudd til drenering av jordbruksjord](#).

3.4 Kulturlandskap og tilgjengelighet

Landskapet i Marker er preget av skog, i veksling med åkerlandskap og beiter. Mange av beiten er ikke lenger i bruk og gror igjen eller er tilplantet med gran. En stor utfordring er at Marker ligger midt i forvaltningsområdet for ulv, og dette fører til tap av småfe på beite. Hest og storfe er derfor viktige ressurser som beitedyr, selv om de bidrar til tråkkskader.

I Marker kommune er det store sammenhengende skogsområder. I tillegg til å være et viktig habitat for flere arter, blir deler av skogsområdene brukt som turterreng. For å øke tilgjengeligheten for allmennheten kan det gis tilskudd til tiltak som tilrettelegger for større tilgjengelighet og opplevelser i landskapet, og som holder verdifulle områder åpne.

3.5 Kulturminner og kulturmiljøer

Marker kommune har en rekke interessante kulturminner, og det er mange foreninger som engasjerer seg for å ta vare på disse. Av fredede kulturminner kan nevnes Rødenes kirke, Klund kirketuft, Basmo festning, Lund gård, Ørjefortene, Kanalbrua ved Ørje sluser og Ørje Vegstasjon.

Kulturminnene og kulturmiljøene vi tar vare på og sikrer for ettertida, er viktige kilder til kunnskap og opplevelser, for utviklingen av lokalsamfunn og for verdiskaping i samfunnet.

Skjøtsel av kulturlandskapet skal bidra til vern av gammel kulturmark, gamle ferdselsårer, kulturminner og verneverdig bygningsmasse. Landbruket er en viktig kulturbærer gjennom videreføring av kunnskap om tradisjonell byggeskikk, materialbruk og tradisjonell håndverkskompetanse, mattradisjoner og andre kulturhistoriske verdier.

På den annen side er landbruket ifølge riksantikvaren også en hovedårsak til at kulturminner går tapt. Utviklingen med større gårdsbruk og endringer i driftsmetoder, gjør at areal blir drevet med større maskinelt utstyr og gamle bygninger ikke lenger brukes. Drift og skjøtsel som tar vare på marginale arealer er blitt mindre vanlig. Stimulering til fortsatt drift er derfor viktig, for å hindre forfall av bygninger og gjengroing på og rundt kulturminner.

I tillegg vil klimaendringer, som hyppigere og kraftigere regnskyll, få konsekvenser for mange ulike typer kulturmiljø. Overvannshåndtering blir dermed svært viktig for å unngå skader. Erosjon og jordsig vil gi økt tap av og skader på arkeologisk kulturmiljø, og utfordre fundamenter til stående bygninger og andre konstruksjoner.

Kapittel 4. Prioriteringsrekkefølge på tiltak i Marker

Prioritering	Hovedtiltak	Eksempler på tiltak	Tilskuddssats
1	Planleggings- og tilretteleggings-prosjekter	Større, helhetlige miljøprosjekter over større områder og med flere aktører, f.eks. i tilknytning til et vassdrag. I noen tilfeller geoteknisk utredning, dersom det er behov før gjennomføring av miljøtiltak.	Engangstilskudd - inntil 100 % av godkjent kostnadsoverslag
2	Forurensnings-tiltak; avrenning til vann og vassdrag	Utbedring og supplering av hydrotekniske anlegg *	Inntil 50 %
		Kumdammer	
		Gjenåpning av bekkelukkinger	Inntil 70 %
		Eosjonssikring av elve- og bekkekanter	
		Flomdempende tiltak	
		Fangdammer og andre økologiske rensesiltak	
		Miljøplantinger	
		Tiltak mot avrenning fra veksthus	Inntil 50 %
		Tiltak for å redusere/hindre avrenning fra husdyrgjødsel i utekveer/samleplasser for beitedyr, avrenning fra rundballer, utvidelse av gjødsellager.	Inntil 50 % - maks. 200 000 kr.
Omlegging fra drift med åpen åker til mer miljøvennlig og ekstensiv planteproduksjon på spesielt erosjonsutsatte arealer. Rydding og gjerding.	Inntil 50 %		
3	Kulturlandskapstiltak; biologisk mangfold	Tiltak for å ivareta og fremme trua natur, utvalgte naturtyper og prioriterte arter, samt pollinerende insekt.	Inntil 70 %
		Fjerning av fremmede, skadelige arter	Inntil 100 %
		Rydding, reetablering og gjerding av gamle innmarksbeiter	Inntil 70 %
4	Forurensningstiltak; utslipp til luft	Permanent dekke over eksisterende gjødselkummer	Inntil 50 %
5	Kulturlandskapstiltak; friluft og tilgjengelighet	Etablering, utbedring, rydding og vedlikehold av stier og turveier i jordbruksområder. Tilskudd kan gis til investering i adkomst, porter, gjerdeklyv og annen tilrettelegging.	Inntil 50 %
6	Kulturlandskapstiltak; kulturminner og kulturmiljøer	Skjøtsel, vedlikehold og istandsetting av: <ul style="list-style-type: none"> • Verneverdige bygninger på gårdstun (utløe, koier og kvernhus) • Boplasser, hustufter og ruiner, gammetufter og gårdshauger • Gravhauger- og røyser, helleristninger, offersteder og varp • Rydningsrøyser, tre- og steingjerder • Gamle veifar, stier, veimerker, klopper, vad, tre- og steinbruer og fløtningsdammer • Bygdeborger og varder 	Inntil 35 % - maks. 150 000 kr.

* For fellesprosjekt med flere grunneiere, ved utbedring av hydrotekniske anlegg: Inntil 70 %

4.1 Planleggings- og tilretteleggingsprosjekter

For å få til en helhetlig og samordnet miljøinnsats, og for å bidra til prosesser som sikrer bredest mulig involvering og forankring i arbeidet med spesielle miljøtiltak, vil planleggings- og tilretteleggingsprosjekter prioriteres ved tildeling av midlene. Formålet med slike prosjekt er å legge forholdene til rette for større, helhetlige miljøprosjekter over større områder, for eksempel knyttet til et vassdrag. Planleggings- og tilretteleggingsprosjekt må lede frem til konkrete forurensnings - og/eller kulturlandskapstiltak, beskrevet i kap. 4.2 og 4.3. Slike prosjekt involverer ofte mange aktører, og kan være administrativt krevende å få i gang. Det kan derfor være behov for å gi starthjelp til slike prosjekt. Søknader behandles i henhold til prioriteringsrekkefølgen til kommunen.

4.2 Forurensningstiltak: avrenning til vann og vassdrag

Det kan innvilges tilskudd til gjennomføring av tiltak som bidrar til å redusere forurensning, eller risiko for forurensning, fra jordbruket. Dette kan omfatte tiltak som reduserer erosjon og tap av jord, næringsstoffer og plantevernmidler. Alle fysiske tiltak i tilknytning til vassdrag skal søkes om hos Fylkeskommunen og/eller Statsforvalteren jfr. [Forskrift om fysiske tiltak i vassdrag](#), og i tillegg meldes til NVE.

4.2.1 Utbedring og supplering av hydrotekniske anlegg

Hensikten med slike tiltak er å redusere risikoen for erosjon og avrenning av næringsstoffer. Behov for utbedring av hydrotekniske anlegg kan skyldes både skade på anlegget og underdimensjonering på grunn av for eksempel klimaendringer. Tiltak kan gjennomføres på jordbruksareal og/eller i vannløp. Vanlig grøfting/drenering av jordbruksareal faller utenfor forskriftens formål. Tilskudd til avskjæringsgrøfter er ikke prioritert, da det kan søkes om midler til dette

gjennom egen tilskuddsordning for drenering av jordbruksjord. Det kan i spesielle tilfeller være aktuelt å gi tilskudd til avskjæringsgrøfter innenfor prioriterte områder. Åpning av bekkelukninger vil føre til større selvrensende effekt i vannet og kan også ha betydning for pollinerende insekter, biologisk mangfold, landskapshensyn osv.

Kumdammer er tiltak som både har til hensikt å utbedre hydrotekniske anlegg og rense overflatevann.

4.2.2 Erosjonssikring av elve- og bekkekanter, flomdempende tiltak med mer
Erosjonssikring av elve- og bekkekanter kan for eksempel omfatte steinsetting av utsatte partier. Flomdempende tiltak er tiltak som forsinker avrenning og som ved kraftig nedbør kan redusere flomtopper og erosjon. Egnede tiltak kan være fordrøyningsdammer og kvistdammer.

4.2.3 Fangdammer og andre økologiske rensetiltak

Fangdammer og andre økologiske rensetiltak skal redusere virkninger av erosjon og avrenning av næringsstoffer og plantevernmiddelrester, ved hjelp av naturens selvrensingsevne. Aktuelle tiltak er etablering av fangdammer, våtmarksområder, rensedamper og vegetasjonssoner. For fangdammer kan også tømning av fangdammen prioriteres for tilskudd. Husk å opplyse om søknaden gjelder etablering av ny fangdam, eller tømning av allerede etablert fangdam.

4.2.4 Miljøplantinger

Det kan gis tilskudd til klimaplanting/leplanting, det vil si etablering av varig vegetasjon som le for å beskytte jordbruksområder og for å bedre klimaet for planter og husdyr. Det er også aktuelt med tilplanting av kantvegetasjon, busker og trær, langs bekker og elver bl.a. for å stabilisere kanter og lignende. Dette vil også føre til bedre livsvilkår for dyrelivet i og langs vannet.

4.2.5 Omlegging fra drift med åpen åker for bedre beskyttelse mot erosjon

Det kan gis tilskudd til tiltak med omlegging fra drift med åpen åker til planteproduksjon som gir bedre beskyttelse mot erosjon. Omleggingen bør ha et varig perspektiv. De mest

aktuelle tiltakene er tilrettelegging for beiting av husdyr og husdyrproduksjon, og det kan gis støtte til omleggingskostnader, som rydding og gjerding. Tilskudd til tilsåing vil ikke bli prioritert.

4.2.6 Tiltak mot avrenning fra veksthus

Det kan gis tilskudd til tiltak for å samle opp avrenningsvann eller redusere forurensningen fra veksthus.

4.2.7 Andre tiltak

Tilskudd til tiltak for å redusere eller hindre avrenning fra husdyrgjødsel i utekveer og samleplasser for beitedyr, avrenning fra rundballer og utvendige tallehauger, kan være aktuelt. Gjelder i hovedsak tilknytning til eksisterende driftsbygning/driftsopplegg og ikke ved oppstart eller nyetablering. Ved vurdering av slike søknader må det i særlig grad skilles mellom vanlig jordbruksdrift og hva som kan betraktes som spesielle miljøtiltak. Gjødselkapasitet på minimum åtte måneder er et krav jf. § 8 i Forskrift om husdyrgjødsel. Utvidelse av gjødsellager for å oppnå inntil 12 måneders lagerkapasitet kan være et aktuelt tiltak.

4.3 Kulturlandskapstiltak: biologisk mangfold

Det kan gis tilskudd til tiltak som ivaretar biologisk mangfold og gammel kulturmark.

Tiltakene kan bidra til å:

- Fremme biologisk mangfold gjennom å ivareta planter og dyr i kulturlandskapet, og kulturbetinget plante- og dyreliv.
- Bevare livskraftige bestander og opprettholde leveområder og spredningsveier for planter og dyr, i eller i tilknytning til kulturlandskapet.
- Ivareta gammel kulturmark og fremme ivaretagelse av det biologiske mangfoldet og landskapsbildet, knytta til den gamle kulturmarka.

Aktuelle tiltak kan være etablering, restaurering, utbedring og skjøtsel av områder og landskapselementer som bidrar til å utvikle og ivareta leveområder og spredningsveier for planter og dyr, istandsetting og skjøtsel gjennom beiting, brenning, slått, styving eller annen form for høsting av gammel kulturmark. Tiltak som legger til rette for økt biologisk mangfold kan også være etablering av varig vegetasjon for økt omfang av naturlig grønnstruktur, økt trivsel og forbedring av landskapsbildet (landskapsplantinger).

4.3.1 Tiltak for å ivareta og fremme trua natur, utvalgte naturtyper og prioriterte arter

Det kan gis tilskudd for å ta vare på trua natur. Istandsetting av de utvalgte naturtypene hule eiker, slåttemark, slåttemyr og naturbeitemark er eksempler på SMIL- tiltak som fremmer biologisk mangfold. Disse vil være avhengig av rydding, slått eller beite for å bli ivaretatt.

4.3.2 Pollinatorvennlige tiltak

Det kan gis tilskudd til pollinatorvennlige tiltak. Kantsoner, slåttemark og naturbeitemark er eksempelvis områder som er viktige for pollinatorer. Aktiv bruk av slåttemark og naturbeiter, vil være positivt for pollinerende insekter.

4.3.3 Fjerning av fremmede, skadelige arter

Fjerning av fremmede skadelige arter i jordbrukets kulturlandskap, kan være et eksempel på tiltak som kan ivareta eller gi økt biologisk mangfold. Eksempler på slike arter kan være Tromsøpalme, Lupin og Kjempespringfrø.

4.3.4 Tiltak for å fremme biologisk mangfold i gammel kulturmark i skog og utmark

Tiltak for å fremme biologisk mangfold i skog og utmark omfattes bare dersom den aktuelle lokaliteten er gammel kulturmark. Dette kan for eksempel være utslåtter eller seterområder. Etablering av beiteareal som ikke kan klassifiseres som gammel kulturmark (for eksempel i skog/utmark) er ikke et SMIL-tiltak.

4.4 Forurensingstiltak: utslipp til luft

4.4.1 Permanent dekke over eksisterende gjødselkum

Det kan gis engangstilskudd til etablering av dekke over eksisterende gjødselkum. Et slikt tiltak vil dempe utslipp til luft, særlig av ammoniakk. Når ammoniakk avsettes i jord eller vann, vil mikrobielle, anaerobe prosesser kunne danne drivhusgassen lystgass. Dekke over gjødselkum er på den måten et tiltak både for å bedre lokal luftkvalitet og for å redusere direkte og indirekte utslipp av drivhusgasser. Mange typer dekke kan også utvide lagerkapasiteten gjennom å lede nedbør vekk fra lageret, men tiltaket skal ikke nyttes som ledd i å innfri minstekravet til lagerkapasitet. Det avgjørende skal være at tiltaket forebygger utslipp til luft. Det er et krav for å gi tilskudd at det nyttes en løsning av varig karakter tilpasset den aktuelle kummen.

4.5 Kulturlandskapstiltak: friluftsliv og tilgjengelighet

Det kan gis tilskudd til tiltak som tilrettelegger for større tilgjengelighet og opplevelser i jordbrukslandskapet, og som holder verdifulle områder åpne. Aktuelle tiltak kan være knyttet til etablering, utbedring, rydding og vedlikehold av stier og turveier i jordbruksområder og sikre tilgjengelighet til kulturminner og kulturmiljøer. Andre tiltak er merking av ferdselsårer og utarbeidelse av enkel informasjon. Tiltak innenfor områder som er avmerket i kommunens kart over utvalgte kulturlandskap skal prioriteres. Det legges vekt på at tiltaket skal være godt synlig og/eller tilgjengelig for allmennheten.

4.6 Kulturminner og kulturmiljøer

Det kan gis tilskudd til kulturminner og kulturmiljøer, inkludert verneverdige bygninger gjennom skjøtsel, vedlikehold og istandsetting etter kulturminnefaglige retningslinjer. Det gis ikke tilskudd til freda bygninger. Det legges vekt på at tiltaket skal være godt synlig og/eller tilgjengelig for allmennheten.

Kapittel 5. Godkjent kostnadsoverslag

Søknader må inneholde et godkjent kostnadsoverslag. De fleste søknader som omhandler forurensningstiltak; avrenning til vann og vassdrag, bruker NLR til å sette opp kostnadsoverslag.

Når det gjelder egeninnsats, er dette de veiledende satsene kommunene bruker:

Type arbeid	Sats kr/t
Eget arbeid	350
Eget arbeid m/motorsag/ryddesag	400
Fører + traktor og redskap	600
Fører + gravemaskin under 8 tonn	700
Fører + gravemaskin over 8 tonn	800

Kapittel 6. Søknad, dokumentasjon og utbetaling

6.1 Søknadsfrist

Kommunene kan selv fastsette søknadsfrist for tilskudd til SMIL-midler. I Marker kommune har fristen tidligere vært 1. oktober. Med ny tiltaksstrategi er **søknadsfristen for tilskudd til SMIL-midler 1. mai, fra 2022**. Etter fristen blir søknadene vurdert opp mot gjeldende regelverk, og prioriteringer i denne tiltaksstrategien.

6.2 Søknad

Søknadsskjemaet er utarbeidet av Landbruksdirektoratet og skal sendes inn digitalt, med innlogging via ID-porten/Altinn.

Dersom det er en annen søker enn eier av landbrukseiendommen, skal skriftlig avtale/godkjenning fra eier legges ved.

Hvis søknaden gjelder fellestiltak, skal én deltaker stå som ansvarlig søker og sende inn søknaden på vegne av alle deltagerne, basert på skriftlig fullmakt.

Søker skal vedlegge en plan der miljøtiltaket beskrives og kartfestes, og der det redegjøres for målene med tiltaket/prosjektet.

Søknadsskjemaet inneholder felter som systematisk fylles ut, og søknaden skal som et minimum inneholde:

1. Beskrivelse av tiltaket med forventede resultater:

- hva som skal gjøres
- beskrivelse av området og tilstanden til arealet/bygningen
- hvor tiltaket skal gjennomføres merkes av på kart og vedlegges søknaden
- beskriv omfang av og formål med tiltaket
- hvordan tiltaket skal gjennomføres (arbeidsmetoder, materialer osv.)
- hvem som skal utføre tiltaket

- begrunne hvordan miljøtiltaket vil fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap, og/eller redusere forurensningen.

2. Fremdriftsplan med oppstartsdato og når tiltaket er forventet å være ferdigstilt.

3. Kostnadsoverslag

- hydrotekniske tiltak; fra entreprenør
- bygninger; fra bygningskyndig

4. Finansieringsplan, med opplysninger om hvordan tiltaket skal finansieres, og om det er søkt eller mottatt andre midler til samme tiltak.

6.3 Dokumentasjon

Dokumentasjon på gjødselplan og plantevernjournal må kunne fremlegges, og det er ønskelig at disse er vedlagt søknaden.

Eventuell skriftlig godkjenning fra berørte naboer legges også ved.

6.4 Utbetaling

Frist for gjennomføring av tiltaket er 3 år fra tilskuddet ble innvilget, med mindre kommunen har satt en kortere frist. Fristen kan etter søknad forlenges med inntil 2 år, slik at maksimal arbeidsfrist blir 5 år fra datoen tilskuddet ble innvilget.

Når tiltaket er utført, skal søker sende sluttrapport med anmodning om utbetaling av tilskuddsbeløpet. Dette kan gjøres via Altinn.

Sluttrapporten må inneholde en beskrivelse av tiltaket og hvordan det er gjennomført. Det skal også vedlegges regnskap med kvitteringer for utgifter, og opplysninger om eventuell medfinansiering fra andre kilder. Det skal føres timelister for eget arbeid. Landbruksdirektoratets rapporteringsskjema skal legges ved utbetalingsanmodningen for del- og sluttutbetaling.

Det er også ønskelig at det vedlegges bilder som viser arbeid underveis samt sluttresultatet. I mange tilfeller ønsker kommunen å foreta en sluttbefaring før tilskuddet utbetales.

Deler av tilskuddet kan utbetales som forskudd, men minst 25 % av tilskuddet skal holdes tilbake inntil arbeidet er fullført og sluttregnskapet er godkjent av kommunen.